

Doc.GA25/EC24/REP/05/tr

**KEİPA GENEL KURUL TOPLANTISI YİRMİ BEŞİNCİ OTURUMU
EKONOMİ, TİCARET, TEKNOLOJİ ve ÇEVRE İŞLERİ KOMİSYONU**

RAPOR*

“Karadeniz ülkelerinde çevresel sorunların çözümlerinin ekonomik yönleri”

Raportör: Sn. Filippos Tsalidis, (Yunanistan)

* 8 Haziran 2005 tarihinde, Kiev'deki Yirmi Beşinci Genel Kurul Toplantısı'nda onaylanmıştır.

I. Giriş

1. Çevre güvenliği, 21ci yüzyılda, insanlığın refahının ayrılmaz bir parçası olarak algılanmaktadır. Küreselleşme süreçleri çevre korumasıyla ilgili bir çok sorunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, KEİPA ülkelerinin bulunduğu bölge, karmaşık bir siyasi ve ekonomik kalkınma süreci yaşamaktadır. Dağılmakta olan eski siyasi ve ekonomik sistemlerin ardından felsefi ve etik değerler de değişime uğramağa başlamıştır. Bu eğilimler bölgedeki ekolojik koruma ile ilgili politikaları da etkilemektedir.

2. Bölgede, çevre koruma politikaları alanında farklı sorunlarla karşılaşıldığının bilincinde olan KEİPA, bu sorunları çözmek amacıyla, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde tüm mekanizmaların güçlendirilmesinin ve iyileştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

3. Asamble, çevre koruma konusuna gereken önemi her zaman vermiştir. KEİPA, 1994 yılında, Tirana'daki Genel Kurul toplantısında, çevre koruma sorunlarını müzakere etmiş ve 5/1994 sayılı "Karadeniz Çevre Sağlığı" konulu Rapor ve Tavsiye Kararı'nı onaylamıştır. Asamble, ayrıca, 2001 yılında, Bakü'deki Genel Kurul toplantısında "Karadeniz Çevre Sağlığı: Yeni Sorunlar" konulu Rapor'u ve 49/2001 sayılı Tavsiye Kararı'nı da onaylamıştır. Bu belgeler Asamble'nin bu konuyla ilgili temel stratejisinin ana hatlarını çizmektedir.

4. İşbu Rapor, Karadeniz'i Kirlilikten Koruma Komisyonu'ndan, yetkin S.T.K.'lardan, bilimsel araştırmalardan ve İnternet sitelerinden elde edilen kaynaklara dayanmaktadır. Raportör, ayrıca, Ermenistan, Bulgaristan ve Romanya heyetlerine, konuyla ilgili bilgileri verdikleri için de minnettarlığı ifade etmektedir.

II. Çevre kirliliğinin kaynakları ve sonuçları

5. Bölgedeki ekolojik sistemdeki bozulma, iki ana sebepten kaynaklanmaktadır:

a) doğal kaynakların rasyonel olmayan yönetimi b) insanlardan kaynaklanan atıkların yarattığı kirlilik.

6. Bilimsel kaynaklara göre Karadeniz Bölgesi, rasyonel olmayan toprak kullanımından dolayı, yılda 1 milyon hektar verimli arazi kaybetmektedir. Bundan dolayı, halen ekilmeyen binlerce hektar verimli toprak, tarımsal faaliyetlerin dışında kalmaktadır.

7. Aşırı hayvan otlatma, Karadeniz ülkelerinde toprak kaybını doğrudan etkileyen ana sebeplerden biridir. Ağaçların kesilmesi ve sulamalı tarımdan kaynaklanan toprak tuzlanması da bu kayıplarda önemli bir rol oynamaktadır.

8. Üretim ve üretim dışı insan faaliyetlerinin oluşturduğu atıklardan kaynaklanan kirlilik, Karadeniz kıyı ülkelerinin çevresel sistemindeki bozulmanın diğer sebeplerinden biridir. Bu gibi atıkların miktarının tahmini zordur. Atıklar katı, sıvı ve gaz olarak üçe ayrılmaktadır fakat her bir bileşim için hesaplama ve tahmine ulaşma hala belirlenememiştir. Halen atıklardan elde edilebilecek ham maddenin sadece % 5 ila % 10'unun dönüştürüldüğünü ve geri kalan % 90-95'inin ise doğrudan atık olarak kaldığını kabul etmek zorundayız. Katı atıkların yapısında, sanayi ve madencilik sektörlerinden kaynaklanan maddeler ağırlıklıdır. Bu atıkların kişi başına oranı, Türkiye ve Rusya'da oldukça yüksektir.

9. Karadeniz'deki çevre kirliliğinin, Karadeniz'e dökülen nehir sularının içeriğinden etkilendiğini söyleyebiliriz. Örneğin, Tuna Nehri Karadeniz'e krom, bakır, nikel, cıva, kurşun, çinko ve hidrokarbon boşaltmaktadır. Aynı zamanda Tuna Nehri bu atıkların yanı sıra insanların ve de deniz canlılarının sağlığını doğrudan tehdit eden siyanür gibi toksit atıklarıda taşımaktadır.

10. Nehirler, ayrıca, ötrifikasyona sebep olan ve deniz bitkilerinin yaşamını olumsuz etkileyen, yüksek oranda azot ve fosforu da denize boşaltmaktadır.

11. Nehirlerden denize taşınan bu iki kimyasal maddenin miktarı, 1980-2000 yılları arasında önemli oranda artmıştır. 1970-1990 yılları arasında atık azot seviyesi Tuna Nehri'nde % 250, Dinyester Nehri'nde % 750 ve Dinyeper Nehri'nde % 160 oranında artış kaydetmiştir. Fosfor miktarı ise 1980-2000 yılları arasında Tuna Nehri'nde % 380, Dinyester Nehri'nde % 710 ve Dinyeper Nehri'nde % 510 oranında artış kaydetmiştir. Bunun sonucunda, balık türlerini azaltan ve bazı türlerin yumurtlama alanlarını tahrip eden sınırlar ötesi olumsuz bir etki oluşmaktadır.

12. Balık nüfusu gerek kirlenme gerekse aşırı avlanmadan dolayı önemli oranda azalmaktadır. Bunun sonucunda da, kuş türlerinin onda biri, bitki ve memeli türlerinin beşte biri ve suda ve karada yaşayan hayvanlarla sürüngenlerin dörtte biri tehlike altında kalmaktadır.

13. Karadeniz havzasında bulunan fenol ve böcek ilaçlarının toksisitesi insan sağlığını ve denizi doğrudan tehdit etmektedir. Bu maddeler çoğunlukla vücuttan atılamayan ve zamanla birikim oluşturan ve böylelikle kansere neden olan lifofeliki içermektedir. Bu zehirli maddeler, bölgedeki balıklar, diğer deniz canlıları ve kirli su tarafından beslenme zinciri yoluyla da yayılmaktadır.

14. Atık petrol ve yağlar tüm yaşam türlerini tehlikeye atmaktadır. Petrol ve yağların olumsuz etkileri beslenme zinciri yoluyla yayılmaktadır. Kronik petrol kirlenmesi, her yıl deniz kuşlarının ölümüne ve balık nüfusunun korkutucu oranda azalmasına sebep olmaktadır. Petrol deniz canlılarının solunum sistemlerini tıkayarak oksijen alımlarını engeller. Petrol kirlenmesinin kalıntıları plajlarda

yıllarca kalabilir. Bu sorun özellikle denize dökülen petrolü temizleyebilmek için yeterli donanım ve kaynaklara sahip olmayan Karadeniz Bölgesi'nde görülmektedir. Karadeniz kıyılarının kuzey-batısındaki petrol kirlenmelerinin, safra ve yakıt alma işlemlerindeki kuralların ihlal edilmesinden kaynaklandığını da belirtmek gerekir.

15. Bölgedeki birçok ülkenin sağlık bakanlıkları tarafından toplanan istatistiki veriler, insanlığın yaşam beklentisinin kısaldığını ve kanser, solunum yolları ve cilt hastalıklarında önemli bir artış görüldüğünü belirtmektedir.

16. Ayrıca birçok KEİ ülkesindeki, özellikle kırsal bölgelerdeki ekonomik koşullardan dolayı, ucuz ve kalitesiz kömür kullanımının arttığını ve ormanların tahrip edildiğini de vurgulamak gerekmektedir.

17. Motorlu taşıtlar da çevre kirliliğinin başlıca kaynaklarından biridir. Özellikle büyük kentlerin hava kalitesi, gitgide artan sayıda motorlu taşıtlar, eski otomobiller ve kalitesiz yakıt kullanımından olumsuz etkilenmektedir. Bu bağlamda yeni sorunları da göz önünde tutmamız gereklidir (demiryolları ve karayolları taşımacılığının eko-sistem üzerindeki yükü).

18. Çevrenin bozulmasını etkileyen faktörleri incelerken, bölgedeki bazı etnik grupların arasında henüz çözümlenmemiş siyasi çatışmaların da varlığını kabul etmeliyiz. Bunun sonucunda ulusal hükümetlerin kontrolü dışında kalan bazı "gri bölgeler" ortaya çıkmıştır. Bu bölgelerde çevre iyileştirme programlarının uygulanmasının oldukça zor olduğunu da belirtmek gereklidir.

III. Çevre koruma alanında stratejiler ve uygulamalar.

a) Anlaşmalar, Protokoller, Sözleşmeler

19. İlk kez 1992 Rio-de-Janeiro Dünya Zirvesi'nde, ekonomik kalkınmanın ana hatlarının yeni baştan tasarlanması, yenilenemeyen doğal kaynakların tüketimini ve küresel kirlenmeyi azaltma konusunda hükümetlere yardımcı olunması için Birleşmiş Milletler'e çağrıda bulunulması, güncel çevre sorunlarının incelenmesinde bir başlangıç noktasını oluşturmuştur. Hükümetler, ekonomik kararlar alırken, uluslararası ve ulusal ekonomi politikalarını, çevre faktörünü de göz önünde tutarak yönlendirmenin önemini kabul etmiştir.

20. Bir kısmını KEİPA üye devletlerinin de imzaladığı diğer küresel çevre koruma anlaşmaları, özel bir öneme sahiptir : B.M. İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması (New York, 1992); UNFCCC Kyoto Protokolü (Kyoto, 1997); 1979 Uzun Menzilli Sınırlar ötesi Hava Kirlenmesi Cenevre Anlaşması; Sınırlar ötesi Su Yolları ve Uluslararası Göllerini Koruma ve Kullanma Anlaşması (Helsinki, 1992).

21. Mevzuatı uyumlaştırma ve Karadeniz Bölgesi'nde kirlenme seviyesini kontrol altında tutma amaçlı ortak siyasi stratejiler, eylem planının uygulamasının başlatılması için gerekli ana faktörlerdir.

22. Nisan 1992'de imzalanan ve tüm ülkeler tarafından onaylanan Bükreş Anlaşması, 1994 yılında yürürlüğe girerek bireylere kendi arazilerine verilen zararlar için tazminat talebinde bulunma hakkını veren yasal bir işbirliği ve sorumluluk çerçevesi oluşturmaktadır. Anlaşmanın, eşgüdümlü bir bölgesel yaklaşım temelinde Karadeniz'de canlı yaşamı koruma ve kullanma alanlarındaki yetkili uluslararası kuruluşlarla daha yakın bir işbirliğinin gerekliliğini vurgulaması çok önemlidir.

23. Karadeniz'e kıyıları olan 6 ülkenin Çevre Bakanları, 1992 Rio Konferansı'nın ardından, Nisan 1993 tarihinde, Odessa'da, spesifik görev, öncelik ve hedeflerini belirleyen bir deklarasyon imzaladılar. Bu toplantının sonucunda, az atık üreten teknolojiler, sağlık ve çevre etki değerlendirmeleri ve kullanım ücretleri konularında, strateji ve girişimler geliştirmeye yönelik işbirliği ve yardımlaşma için gerekli resmi zemin oluşturuldu.

24. Karadeniz ülkeleri, 1993 yılında, Dünya Bankası, B.M. Kalkınma Programı ve B.M. Çevre Programı yönetimi altında kurulmuş olan GEF'ten -Küresel Çevre Tesisleri- yardım istedi. AB ile işbirliği içindeki GEF ve Kanada ve Japonya'nın üç yıllık sponsorluğuyla, Karadeniz Çevre Programı (BSEP) geliştirildi. İletişim hizmetlerinin ve bilgi aktarımının, öncelikleri uygulamada ve çevre yönetimini kolaylaştırmadaki önemini bilinciyle, ülkelerde, Eylem Merkezleri açıldı ve İstanbul'da bir Program Koordinasyon Birimi (PCU) kuruldu. BSEP Karadeniz Bölgesinde çevre bozulması analizlerinde ana unsur haline geldi.

25. Güney Kafkasya'da doğal ortamı koruma sorunu, 1999 yılında başlatılmış olan Kafkasya Hükümetler Arası İşbirliği Girişimi çerçevesindeki müzakerelere konu olmuştur. Ermenistan, bu program çerçevesinde, Almanya ile bir dizi anlaşma imzalamıştır. Ermenistan, ayrıca, çevre koruma alanında ikili anlaşmalar çerçevesinde, Gürcistan, Yunanistan ve Rusya ile yakın işbirliği içindedir. Şu anda Azerbaycan, maden ve petrol üretimi için yabancı petrol firmaları ile yapılan 15 anlaşmayı sonuçlandırmıştır. Bu anlaşmaların yürürlüğe konulmasında, Azerbaycanlı uzmanlar ile birlikte çalışılacaktır. Maden ve petrol çalışmaları sırasında ekolojist faaliyetler ve petrol konularındaki uluslararası standart ve yürütmeliklere uyacaktır ve bu çalışmalarda modern teknoloji kullanılacaktır.

26. Bulgaristan ve Romanya arasındaki işbirliği, KEİPA üye devletleri arasındaki ikili işbirliğine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Hükümetler arası Çevre Koruma Komisyonu'nun faaliyetleri çerçevesinde çok taraflı anlaşmalar imzalanmıştır. Bunların arasında : Çevre Koruma Sözleşmesi; Karadeniz'i Kirlenmeden Koruma Sözleşmesi; Tuna Nehri Koruma ve Sürdürülebilir Kullanma İşbirliği Sözleşmesi;

1999 Romanya ve Bulgaristan Çevre Bakanları Toplantısı Protokolü; Bulgaristan, Moldova, Romanya ve Ukrayna Çevre Bakanları, Aşağı Tuna Yeşil Koridoru Geliştirme İşbirliği Deklarasyonu; ve 2000-2005 dönemini içeren Beş Yıllık Romanya ve Bulgaristan Çevre Bakanları Programı.

27. Çevre Koruma ve Doğal Kaynakların Rasyonel Yönetimi Özel Anlaşması, (2003) bu alanda Ukrayna ile Bulgaristan çevre bakanlıkları arasındaki etkileşimi düzenlemektedir. Bulgaristan-Ukrayna Hükümetler arası Ticari ve İktisadi İşbirliği Komisyonu çerçevesinde gelişen düzenli müzakereler de bu konuya ayrıca katkı sağlamaktadır.

28. Altı KEİPA ülkesinin aynı zamanda B.D.T üyesi olmasından dolayı, B.D.T Çevre ve Doğal Ortamın Korunması İşbirliği Anlaşması'nın da sonuçlandığını ve B.D.T. Hükümetler arası Çevre Konseyi'nin bu çerçevede faaliyete geçtiğini belirtmek de gereklidir.

b) Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

29. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, bölgedeki ekonomik gelişmeleri izleme ve gözlemlene alanında en önemli faktörlerden biridir. Bölgedeki ülkelerde birçok yerel ekolojik grup mevcuttur.

30. S.T.K.lar, çevre bozulmasını önlemek amacıyla, çevrenin halk sağlığı üzerindeki etkileri hakkında kamuoyunu bilinçlendirme, çevre kirliliğinin etkileri konusunda bilgi aktarımı ve ülkelerindeki kaynakların kullanımındaki eksiklikler konusunda vatandaşların dikkatini çekme görevini üstlenmektedir.

31. 80'li yıllarda, Ermenistan'da radikal görüşlü bir sivil ekoloji hareketi, Ermenistan Nükleer Santrali de dahil olmak üzere, çevre açısından tehlike yaratan bir çok sanayi tesisini kapattırmayı başardı (bu santral 1995 yılında tekrar açılmıştır). 90'lı yıllarda da Moldova'daki sivil toplum kuruluşlarının, Kozloduy Bulgar Nükleer Santrali'nin atıklarının kendi ülkelerinden transit geçmesini yasakladığı da herkes tarafından bilinmektedir.

c) KEİ'deki Uygulamalar

32. Ortak eylem için uluslararası yasal tabanı oluşturan Bükreş Anlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, KEİ Çevre Koruma Çalışma Grubu çerçevesinde, Avrupa Komisyonu ile işbirliği (PHARE ve TACIS programları) B.M. uzman kuruluşları (UNDP ve UNEP), Dünya Bankası v.s. gibi kuruluşlarla ortak programlar düzenlenmiştir.

33. KEİ Çevre Koruma Çalışma Grubu, KEİ Üye Devletleri Bükreş Anlaşması ve Odessa Deklarasyonu çerçevesinde, çevre koruma alanında işbirliğine ve aşağıdaki

dört alanda işbirliğinin güçlendirilmesine önem vermektedir : a) hava, su ve toprak kirliliğini izlemek; b) sanayi felaketleri ve doğal afetlerden kaynaklanan çevre kirlenmesini ortadan kaldırmak; c) sahil bölgelerinde doğayı koruma ve yönetim stratejileri geliştirmek; d) turizm alanında potansiyelle sahip çevre dostu etkinliklerin gelişmesini sağlamak.

34. Karadeniz Çevre Programı, 31 Ekim 1996 tarihinde, altı KEİ üye ülkesinin katılımıyla imzalanmıştır: Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna. Bu program, özellikle Karadeniz'in Rehabilitasyonu ve Korunması Stratejik Eylem Planı'nın gerçekleşmesine yöneliktir. Stratejik Eylem Planı üç alanda işbirliğini öngörmektedir : kirliliği azaltma, canlı kaynakların yönetimi (balık yumurtlama mevsimi, insan sağlığını koruma) ve kıyı bölgelerinde sürdürülebilir insan gelişimi. Bu işbirliği, her ülkenin ulusal eylem planının geliştirilmesine bağlıdır.

35. 2000 yılında kabul edilmiş olan "KEİ Gelecek için Ekonomik Gündemi" KEİ'nin, çevre kirliliğini azaltmak amacıyla, Karadeniz'in Rehabilitasyonu ve Korunması Stratejik Eylem Planı'nın göz önünde tutulması ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmalar yeni teknolojilerin kullanımına , atıksu arıtma tesislerinin kurulmasına, halkın çevre konusunda eğitilmesine ve buna benzer etkinliklere daha etkin şekilde yönlendirilmelidir. Etkin çevre koruma konusundaki çabalar, politikalar, programlar ve bir takvim çerçevesinde gerçekleştirilecek etkinlikler tarafından pekiştirilmeli ve güçlendirilmelidir.

36. KEİ, tarım ve gıda alanındaki ekolojik güvence sorunlarıyla ilgili olarak, B.M. ile işbirliğini sürdürmektedir. Bu işbirliği, B.M. FAO'nun sağladığı teknik yardım aracılığıyla uygulanmaktadır.

37. Avrupa Komisyonu, 1997 yılında, KEİ'ye, sürdürülebilir kalkınmayı, çevre korumasını ve nükleer enerjiyi içeren dört ana alanda işbirliğini güçlendirmeyi önermiştir. Bu öneriye cevap veren KEİ, 1999 yılında, "KEİ ve AB arasında İşbirliği Platformu"nu hazırlamıştır. Bu belge, sürdürülebilir kalkınma ve nükleer güvenceyi kapsayan çevre koruma alanlarındaki işbirliğinin güçlendirilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

38. KEİ üye ülkeleri Avrupa genişlemesi ile devamlılık niyetlerini belirtirken, A.B. ile Ortak Pazar kurulmasının çevre sorunlarının çözümlenmesini hızlandırabileceğini vurgulamıştır.

39. Bu stratejinin gerçekleştirilmesi için üye ülkelerdeki kamu ve özel sektörün uluslararası finans kurumlarının desteğiyle çok büyük yatırımlar yapması gereklidir. A.B. bu alanda mali destek veren ana kurumlardan biridir ve, KEİ ile AB arasındaki

işbirliği, çevre politikasındaki etkinliklerin koordinasyonu için bir kaynak haline gelebilir.

40. Avrupa Birliği'ne gelecekte katılacak olan Romanya ve Bulgaristan, Maastricht Anlaşması hükümleri çerçevesinde, uzun vadeli bir çevre stratejisi geliştirmiştir. Bu ülkeler, faaliyetlerinde iki ana noktaya odaklanmaktadır : mevzuatın uyumlaştırılması (A.B. müktesebatı ile uyum) ve Avrupa mevzuatının ana bölümlerini izleme ve uygulama yeteneğine sahip çerçevenin geliştirilmesini sağlayacak kurumsal reformlar.

41. Üye ülkeler ayrıca, A.B mevzuatı ile uyumlu olarak, aşağıdaki tedbirleri almak zorundadır : çevre sektöründeki ana yatırımların ekonomik aracı olarak devreye girecek bir Çevre Vakfı'nın kurulması; ana yönergelerin uygulanması için gerekli harcamaların ve mali planların değerlendirilmesinin yayınlanması.

III. Çevre sorunlarına ekonomik çözümler getiren girişimler

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu

42. Sürdürülebilir kalkınma kavramının özü, ekonomik kararların sonucunda uzun vadeli olarak ortaya çıkabilecek sorunları önceden tahmin etmektir. Doğal kaynakların sınıflandırılması ve üreme dinamikleri prensiplerine dayanan uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmanın dört ana kıstası aşağıda belirtilmiştir:

a) Toprak, orman v.s. gibi yenilenen doğal kaynaklarla ilgili olarak, miktar ve biyomas arttırma kapasitesi belli bir süre boyunca azaltılmamalı ve doğal olarak üremelerine imkan verilmelidir ;

b) Mineraller gibi yenilenemeyen doğal kaynaklarla ilgili olarak - stok azalması azami oranda engellenmeli ve petrol, gaz ve kömürün yerine kısmi olarak güneş, rüzgar, jeotermal ve biyomas gibi sınırlı olmayan veya yenilenebilen alternatif kaynaklar kullanılmalıdır.

c) Atıkların, az atıklı, atıksız ve kaynakları koruyan teknolojilerin kullanımıyla azaltılması mümkündür.

d) Genel ve türlere özel çevre kirliliğinin, gelecekte bugünkü seviyeyi aşmaması gereklidir: Çevre kirliliğinin ekonomik ve toplumsal olarak kabul edilebilir seviyede kalmasını sağlamak gereklidir. Sürdürülebilir kalkınma zayıf ve güçlü istikrar kavramları kullanılarak incelenmelidir.

43. Ekolojik çevre kavramının temel hükümlerine göre zayıf ve güçlü ekonomik istikrar taraftarlarının görüşleri ortaya atılmıştır. Güçlü istikrar modeli taraftarları, genellikle kalkınmayla ilgili birçok konuda, katı "anti-ekonomik" tutumlara sahiptir:

ekonomik ölçeklerin dengelenmesi veya azaltılması, doğrudan yönetime öncelik, tüketimin aktif olarak azaltılması v.s.

44. Zayıf istikrar modeli taraftarları, ekonomik kalkınmayı, ekonomik göstergelerde “yeşil” değişiklikler (kirletme cezaları) ve tüketim davranışlarındaki değişimlerle dönüştürmeyi tercih etmektedir.

45. Bu tutumlardaki farklılıklara rağmen, her iki taraf da serbest pazarın sınırsız gelişmesine dayanan, tümüyle ekonomik büyümeye odaklanan, doğal kaynakları acımasızca kullanan ve tüketimi azami orana yükselten insan kaynaklı (teknolojik) kalkınma kavramına karşı çıkmaktadır.

Olası ekonomik araçlar

46. Çevre kullanımı ücretlerinin devreye girmesi , bütçeyi güçlendirmek ve çevre programlarını gerçekleştirmek için gerekli kaynakları sağlamak açısından etkin bir yöntemdir. Ermenistan’ dan aşağıdaki konularda ücret tahsil edilmektedir: tehlikeli maddelerin havaya ve su havzalarına boşaltılması ; üretim ve tüketim atıklarının boşaltılması; çevreye verilen zarar. Ayrıca su, doğal mineral kaynakları ve biyolojik kaynakların kullanım ve tüketimi için de ücret ödenmesi zorunludur.

47. “Kirleten öder” prensibi, birçok diğer ülkenin çevre stratejilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu uygulama, bazen, cezaları ödeyemeyen şirketlerin iflasına bile yol açan ciddi mali yaptırımlar içeren yasaların uygulanması ile sağlanmaktadır. Romanya’nın mevzuatında da benzer hükümler yer almaktadır. Bazen, Çernobil’de olduğu gibi, çalıştırılması insan yaşamı için tehlike arz eden tesislerin kapatılması zorunlu olmaktadır. “Kirleten öder” prensibinin, ödeyen kirletebilir olarak yorumlanması kabul edilemez. “Kirleten öder” prensibi, çevreyi kirletenlerin verdiği zararın neticesinde oluşan çevre bozulmasının düzeltilmesi amacıyla, kirletenler tarafından ödenen bir bedel olarak algılanmalıdır.

48. Bazı ülkelerin, genellikle çevre kirliliğinin temel kaynakları olan geniş çaplı teşebbüsleri, ekonomik sonuçlarını göz önüne alarak ve aynı zamanda ilgili strateji ile sonuçlanabilecek , yönetimin ekoloji güvenliği stratejisine odaklanmışlardır. Örneğin Ukrayna’nın tanınmış teşebbüslerinden, OJSC “Stirol Concern”, çevre yönetimini aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır:

- elektrik enerjisi, termal, su ve hammadde kaynaklarının korunması;
- enerji tasarrufu teknolojilerinin ve kapalı su rotasyonlu döngülerin kullanılması;
- atıkların oranının ve büyüme sürecinin azaltılması;
- su oluşumlarının, iç akıtma sistemlerine transfer edilmesi;

Dikkate değer olan, bu stratejinin kullanılmasının maliyetlerin artması ile sonuçlanmaması ve bunun tersi olarak işbirliğinin açık karının, yaklaşık olarak 2004 yılında 80milyon Amerikandoları yada 2003 yılında elde edilen %220 olmasıdır.

Bu tür örnekler göstermektedir ki ekonomik kazançlar aynı zamanda çevre yönetimi sistemi ile de kazanılabilmektedir.

49. Tarım alanında, “ekolojik çiftçilik” prensibinin uygulanması gereklidir. Bu prensip, ekolojik açıdan temiz teknolojiler ve yenilenebilir türlerin kullanımına dayanmaktadır. Bu kavramın referans noktası, 1992 yılında kabul edilen özel, Avrupa Komisyonu Biyolojik Tarım Mevzuatı’dır. Ekolojik tarım kavramı Bulgaristan, Moldova, Romanya ve Türkiye’de uygulanmaktadır.

50. Alternatif çevre dostu temiz enerji kaynaklarını kullanma olanaklarını araştırma konusunda zaman geçmektedir. Bu bağlamda güneş, rüzgar ve termal sular gibi alternatif enerji kaynakları önem kazanmaktadır. Gaz, nükleer enerji gibi diğer enerji kaynakları çevreye ek baskı oluşturduğundan, enerji tüketiminde daha yüksek verimliliğe sahip türlerin kullanılmasına özellikle önem verilmelidir. Fakat, gelecekte alternatif enerji kullanılması durumunda bunun yaratacağı ekonomik kayıpların da özellikle enerji ihraç eden ülkeler açısından değerlendirilmesi gereklidir.

51. Çevre güvenlik sistemlerinin temel ön koşullarından biri, çevre konularında uzman bilimadamlarının eğitilmesidir. Ayrıca, çevre alanında bilimsel araştırmaların finansmanı için mali kaynakların bulunması da hayati bir öneme sahiptir.

52. Geçersiz teknoloji sorununun öneminin üye ülkelerde güncelleşmesine bağlı olarak, teknolojik yenilemenin ve yeni teknolojilerin kullanımının desteklenmesi ve geliştirilmesi gereklidir.

53. Ulusal kültürel ve tarihi mirasımıza ait birçok anıt, farklı KEİ ülkelerine dağılmış durumdadır. Özellikle kimyasal ve mekanik içeriğinden dolayı eski ve yeni anıtlara zarar veren hava kirliliği ve çevre kirliliği, ülkelerin tarihinin kaybolmasına yol açmakta ve böylelikle yerel kalkınmalarını olumsuz etkilemektedir. Bundan dolayı, KEİ ülkelerinin çoğunda önemli bir gelir kaynağı olan turizm sektörü de önemli kayıplara uğrama tehlikesiyle karşı karşıyadır.

IV. Sonuçlar

54. Evrensel olarak kabul edilen Karadeniz bölgesindeki çevre sorunlarının, acilen çözümlenmesi gerekmektedir. Bölgesel zenginliğin ve normal çevre koşullarının korunmasına ve muhafaza edilmesine yönelik etkin ve verimli işbirliği, her KEİ üye devletinin görevidir.

55. Çevre korumasıyla ilgili tüm tedbirleri alabilmek için aşağıdaki hususlar göz önünde tutulmalıdır:

- çevre sorunlarının uluslararası anlaşmalar çerçevesinde çözümlenmesi ve uluslararası taahhütleri yerine getirme süreçlerinin düzenlenmesi ancak bilimsel olarak oluşturulan yasal düzenlemeler ve teknik kurallar aracılığıyla mümkündür.
- gerekli araçların geliştirilmesi ve sürdürülebilir yönetim sistemlerinin oluşturulması, ülkelerin çevre mevzuatının uyumlaştırılmasıyla mümkün olacaktır.
- devletlerin etkin kontrol mekanizmalarını kurmasına yardımcı olan ve çevre uzmanlığını içeren yapısal reformlar, yeterli mali kaynaklar gerektiren uzman kurumların oluşturulmasına yol açmaktadır.

56. Bu hedeflere ulaşmanın ekonomik boyutu genellikle; kurumsal reformlar, insan kaynaklarının geliştirilmesi, etkin yatırım politikası ve yönetime dayanmaktadır.

57. Çevre, sanayi uygulamaları ve nüfus hareketleri gibi farklı sorunların etkileşiminin çerçevesini oluşturmaktadır; bu sorunlar çevre bozulması ve denetiminin sebep ve dinamiklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ortak işbirliği ve sürdürülebilir kalkınma politikası olmadığı takdirde, çevre için hayati öneme sahip eylemleri gerçekleştirmek mümkün olmayacaktır.

58. KEİ ülkelerini de kapsayan uluslararası toplum, ortak çevre yönetimini ele alarak, eko-sistemlere ve bölgedeki insanların yaşamlarını bir arada sürdürmelerine destek verecektir. Ancak bu tedbirler sayesinde, tüm bilimsel çalışmaların sürdürülmesi, çevre için gerekli mali kaynakların sağlanması ve yeni ulusal ve uluslararası çevre stratejilerinin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

59. KEİ üye ülkelerinin etkin çevre politikalarının, rehabilitasyondan ziyade özellikle tahribatı önlemesi, azaltması ve çevre problemleri adına harekete geçmesi gerekmektedir.